

A marketingszakemberek feladata az új termék csomagolásának meghatározása, figyelembe véve az új csomagolási technikák lehetőségeit és a divatos trendeket. Nem kevésbé fontos a fogyasztói árengedmények megtervezése, végül az új áru megnevezése. A forgalomban lévő kereskedelmi és márkanevek ellenőrzésére is vannak adatbázisok.

Bizonyos termékek (pl. gépek) időről időre karbantartási munkákat igényelnek még értékesítésük előtt. Ha a gyártó ehhez nem rendelkezik saját szakemberekkel, az adatbázisok kínálnak megfelelő "címekeket". Az értékesítés előtti feladat az új termék árának megállapítása is, melyhez meg kell vizsgálni a hasonló típusú termékeknek az adatbázisok révén igényelhető árinformációt.

A termék életciklusának ez az a szakasza, amikor a marketingszakembereknek meg kell győzniük a fogyasztót arról, hogy a cégük által kínált termék jobb a konkurens cégek hasonló termékeinél. A cél elérését reklámtevékenységgel, hirdetési kampányokkal lehet elősegíteni. Ilyenkor felettebb célszerű a kereskedelmi, piaci és reklámpipari adatbázisok igénybevétele.

Az új piac bizonytalan, a lehetséges vásárló még csak sejti, hogy mit is akar. A piaci kereslet felmérésére kipróbált módszer a termék kísérleti érté-

kesítése, ami visszajelzi a tökéletesítésre vonatkozó igényeket még a bevezetés előtt. Az adatbázisok e feladat megoldásához egyfelől a kísérleti értékesítéssel kapcsolatos stratégiák és módszerek ismertetésével nyújthatnak segítséget; másfelől a kísérleti értékesítésben részt vevő felek felmérésével.

A termék piaci elterjedése és a kereslet csökkenése

Az új termék elterjedésével megtörténik a termékjegyzékbe vétel. Mihelyt az új gyártmány pozícióit a konkurencia kikezdte, elosztási és értékesítési segítségre van szüksége. Az egykori újdonság tömegcikké válik, árérzékenysége nő. Profitját a kereskedelmi árengedmény és az árháború kezdi minimálisra nyírni. A lefutott termék gyártója a termelési folyamatok automatizálásával próbálja meg az árat a legkevesebbre csökkenteni. Ekkor újabb információkra van szükség, mégpedig a termék lefutó szakaszában egyszer már felhasznált adatbázisokból.

/FREY, L. A.-LEE, A.: Online throughout the product/technology life cycle. = Online Review, 11. köt. 1. sz. 1987. p. 33-37./

(Máté Györfné)

Életképesek-e a teljes szövegű adatbázisok?

A felhasználók szempontjából az adatbázisok alapvetően két csoportba sorolhatók. Az első csoportba tartoznak az ún. *forrás* adatbázisok, amelyek a végső, teljes információt szolgáltatják. Ide sorolhatók a teljes szövegű adatbázisok, a részletes kivonat vagy tömörítvényt tartalmazó adatbázisok (mint pl. a Predicasts PROMT adatbázis) és a numerikus adatbázisok. A másik csoportot a *bibliográfiai* adatbázisok alkotják, amelyek a publikáció bibliográfiai adataival és jeladó típusú kivatokkal csak elvezetnek a teljes információ forrásához.

A teljes szövegű adatbázisok felhasználása ma még kevésbé elterjedt, mint a nagyobb hagyományokkal rendelkező bibliográfiai adatbázisoké. Felhasználásuk azonban a jövőben valószínűleg gyorsabban fog nőni, ami összefügg azzal, hogy az online információ a viszonylag tudományos jelleg helyett egyre inkább "iparszerű" lesz.

A teljes szövegű adatbázisok várható felfutását gazdaságossági okok, a végfelhasználók által végzett kérések számának növekedése és a teljes szöveghez való hozzáférésben rejlő előnyök indokolják. Teljes mértékben azonban nem fogják helyettesíteni a nyomtatott folyóiratokat, könyveket. Olvasásuk hagyományosan sokkal kényelmesebb, mint a képernyőn, de a "célirányos" olvasásban felbecsülhetetlen segítséget nyújt az elektronikus megjelenítés.

A teljes szövegű adatbázisok szerepének növekedését mutatja, hogy például a Dialog szolgáltatóközpont által bevezetett újabb adatbázisok jelentős része teljes szövegű, ami a végfelhasználók által képviselt piacban való érdeklődést tükrözi. A Cuadrádele *Directory of Online Databases* adatbázis-katalógusban található adatbázisokat vizsgálva pedig azt találjuk, hogy 1983 és 1986 között a teljes szövegű adatbázisok száma megkétszereződött.

A számítógépesítéssel kapcsolatos költségek jelentős csökkenése tette lehetővé többek között ezt a fejlődést. Míg például a Datasolve Ltd. szolgáltatóközpont (a szerző munkahelye) üzemeltetéséhez szükséges alaphardver 1976-ban 4,7 millió fontba került, 1986-ban 500 ezer fontnál kevesebbe, vagyis az 1976. évi költség 11%-ára csökkent. A tárolási költségek még rohamosabban csökkentek, az 1986. évi költség mindössze 6%-ra a tíz évvel korábbinál. A fejlődést elősegítő további műszaki tényező az adatviteli sebesség növekedése volt. A teljes szövegű adatbázisok elterjedésének egyik fő mozgatórugója azonban az önálló online keresést végző felhasználók fontosságának a növekedése. A végfelhasználók a teljes információhoz akarnak hozzájutni, nem a bibliográfiai adatokhoz.

A teljes szövegű adatbázisok nagyobb mértékű elterjedését hátráltatják:

- ▶ az adatrögzítéssel kapcsolatos magas költségek, amelyek magukban foglalják az eredeti szöveg átszerkesztésének költségeit is, hogy az alkalmas legyen a képernyőn való megjelenítésre;
- ▶ az adatbázisok szolgáltatása csak akkor kifizetődő, ha azokat sokan használják, és ez általában csak akkor érhető el, ha a szolgáltatás az egész világra kiterjed;
- ▶ a legtöbb teljes szövegű adatbázist ma még úgy tekintik, hogy jó, ha van, de nem nélkülözhetetlen;
- ▶ fokozottabb jelentősége van a kérdéses idegen nyelv ismeretének;
- ▶ általában arra az országra specifikus témákkal foglalkoznak, ahol készültek, tehát a bennük található információ nem annyira általános érvényű, mint a műszaki tárgyú bibliográfiai adatbázisok esetén.

A végfelhasználók szerepe

A végfelhasználókat – az USA-t kivéve – még nem nyerte meg magának az elektronikus piac. Ennek okai: a megfelelő kommunikációs eszközök elterjedésének hiánya; a szolgáltatásokat nem amatőrök számára tervezték; a nagy intézményeknél inkább az információs szakemberek feladata az információszerzés; Európában még nem alakult ki eléggé az információs szemlélet; a marketingmunka hiányossága miatt a végfelhasználókat nem győzték meg eléggé az online információszerzés előnyeiről. A végfelhasználók szerepét azok az alábbi tényezők, amelyek a nem információs szakemberek számára megkönnyítik az online rendszerek használatát, várhatóan fokozni fogják:

- ▶ a teljes szövegű adatbázisok számának és a szabadszöveges keresési lehetőségeknek a növekedése;
- ▶ a párbeszédre alkalmas mikrogépek fokozottabb elterjedése;
- ▶ tökéletesebb és még inkább felhasználóbarát interfészek;
- ▶ a hálózatok bővülése;
- ▶ egyszerűsítő mechanizmusok, mint pl. az Easynet.

Különösen nagy jelentőségük van a kapuszolgálatoknak (gateway), amelyek a felhasználó által már használt és ismert rendszeren keresztül teremtenek kapcsolatot más szolgáltatóközpontokkal.

A végfelhasználók által végzett kereséseknek az irodaautomatizálás fogja adni a legnagyobb lökést. Ha majd a vállalatvezető személyi számítógépen keresztül eléri a saját vállalati információs rendszerét és elektronikus úton bonyolítja a levelezését, teljesen természetes lesz, hogy ugyanezen a számítógépen időnként online lekérdezéseket végezzen. Mindehhez a szolgáltatók jobb marketingtevékenységének kell társulnia.

Az elkövetkező öt évben várható, hogy erőteljesen megnő a végfelhasználók által végzett keresések száma, ami a teljes szövegű adatbázisok iránti igény fokozódását fogja eredményezni.

A szolgáltatókra váró feladatok

A létező rendszerek nagy része információs szakembereknek készült, és a végfelhasználók számára áttekinthetetlen. Olyan rendszereket kell kifejleszteni, amelyeket könnyen kezelhetnek az amatőrök is, de ugyanakkor biztosítják az információs szakemberek által igényelt funkciókat és kifinomult keresési lehetőségeket, mivel a keresések döntő részét ma még az utóbbiak végzik.

A teljes szövegű adatbázisok a csak kivonatokat tartalmazó adatbázisokkal ellentétben nagyobb teljességet nyújtanak. Egy keresési példán összehasonlították a BRS rendszeren a Harvard Business Review adatbázis teljes szövegében és a kivonatokban végzett keresés hatékonyságát. A teljes szövegben végzett keresés 3,5-ször több releváns találatot eredményezett, mint a kivonatban végzett keresés. Igaz, hogy a kivonatot tartalmazó adatbázisok szélesebb primer dokumentumbázison alapsznak, de mivel a kivonatok általában nem tartalmazzák a teljes cikk minden lényeges elemét, a visszakeresésnél jelentős az információvesztés.

A kivonatot tartalmazó és teljes szövegű adatbázisok közötti különbség a keresés gyorsaságát és a keresett információ gyors megtalálását illetően jelentősen csökkent az utóbbi időben. A teljes szövegű adatbázisok keresési sebessége megnőtt, és hatékony lehetőségek vannak arra, hogy a teljes szövegen belül a végfelhasználó könnyen megtalálja az általa keresett véginformációt. A teljes szövegű adatbázisok közvetlen hozzáférést biztosítanak a primer dokumentumokhoz is. Bizonyos célokra a dokumentumok teljes szövegére van kifejezetten igény (pl. az újságok számára készülő elektronikus könyvtárak esetén, ahol teljes és pontos információra van gyorsan szükség).

A teljes szövegű adatbázisok életképességét végső soron a piac, a felhasználók fogják eldönteni.

/COTTON, P. L.: Where full-text is viable. = Online Review, 11. köt. 2. sz. 1987. p. 87–93./

(Novák Teréz)

Adatbázisok és a primer dokumentumok

A különféle adatbázisok szelektív információterjesztésként vagy – különösen – online használata Csehszlovákiában is nagy döbbenetet okozott. Kiderült ui., hogy a külföldi szakirodalom beszerzése terén, annak ellenére, hogy a Magyarországon szokásosnál sokkal szigorúbb (példánylimitáló) koordinációt folytatnak a gyarapításban, egyáltalán "nem győzik cérnával", vagyis az adatbázisok keltette szakirodalmi igényeket korántsem tudják az országba behozott forrásokból kielégíteni.

Ennek ellenére az imént említett döbbenet a könyvtári-tájékoztatói szakirodalomban hosszú éveken keresztül nem fejeződött ki. Míg a különböző adatbázisok propagandája (nyilván az e téren mutatkozó lemaradás behozása érdekében) meglehetősen intenzív volt, nem nagyon esett szó azokról a másolatküldő és/vagy kiadványcsere-szolgáltatásokról, amelyek az egyes adatbázisok mellett kifejlődtek.

Igy számos adatbázis-használó nem is tudta, hogy az érdeklődését felkeltett referátumok primer forrásaihoz is valahogy hozzájuthat a szóban forgó adat-

bázisok kiegészítő szolgáltatásai révén. Még nagyobb baj: a szolgáltatásokat közvetítő szakkönyvtárosok és szaktájékoztatók sem nagyon ismerték ezeket a lehetőségeket.

Az adatbázisok e "féloldalas" használata láttán, illetve az általuk felkínált dokumentumküldési lehetőségek széles körű igénybevételének népszerűsítése érdekében 1986 novemberében az ottani MTESZ közreműködésével – mondhatni így – propagandakonferenciát rendeztek. Ennek előadásait – cikkessített formában – vette át a műszaki könyvtárosok orgánuma, a *Technická knihovna*, nyilván a konferencia hatósugarát meghosszabbítandó.

A sorozattá kerekedett cikkek a következő adatbázisok primerdokumentum-szolgáltatásait ismertették: Tudományos Kutatások NSIR, INIS, Kémiai és Vegyipari NÁTMIR (INFORHIM), Ipari Katalógusok NSIR, Építésügyi NÁTMIR, MISON, ECSSID, PASCAL-GÉODE, a Gépipari NÁTMIR Traktor- és Mezőgazdasági Gépgyártási Alrendszere (INFORM-TRAKTOR-ROSEL'HOZMAS), Villamosenergia-ipari NÁTMIR